

Специфіка використання організаційно-методичних форм підготовки соціальних педагогів у Німеччині

Мирослава Дужа-Задорожна

Кафедра прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка», вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, УКРАЇНА, E-mail: myroslawaz@yahoo.de

The article deals with the organizational and methodological training forms used in the training of social and educational professionals in higher education in Germany.

Ключові слова: система вищої освіти Німеччини, професійна підготовка соціальних педагогів, організаційно-методичні форми навчання, проблемно-орієнтоване навчання.

Характерні для сучасного суспільства процеси глобалізації, інтернаціоналізації економіки, відкриття кордонів, зростання трудової міграції зумовлюють необхідність формування єдиного європейського освітнього й наукового простору, запровадження уніфікованих вимог, критеріїв і стандартів національних систем вищої освіти, що відбувається у контексті реформ Болонського процесу. З метою створення в Україні ефективної системи професійної підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників, що відповідають європейському стандарту, необхідно вивчати зарубіжний досвід професійного навчання цих фахівців. Особливо важливе значення має дослідження організаційно-методичних форм навчання, які використовуються у процесі підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти Німеччини, де соціальна робота й соціальна освіта мають багаті традиції. Окрім того, Німеччина завжди була рушієм інтеграційних процесів у Європі і займає передові позиції з розробки та впровадження міжнародних стандартів професійної освіти.

Теоретичний аналіз наукових праць німецьких (Ш. Буссе, Е. Крузе, У. Лянге-Аппель, К. Мюллер, Д. Оельшлегель, Г. Пфаффенбергер, В. Толє, Й. Шілінг) та українських (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, І. Козубовська, Л. Міщик, В. Поліщук, О. Пришляк та ін.) учених, узагальнення його результатів засвідчує наявність різних підходів щодо визначення змісту, структури, форми і концептуальних засад професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців. Зарубіжні теорії професійної соціально-педагогічної освіти суттєво відрізняються від положень, за якими здійснюється підготовка соціальних педагогів у нашій країні. Це стосується підходів щодо змістового наповнення, методичного забезпечення й організації процесу підготовки, зокрема, принципів побудови навчального процесу, співвідношення теоретичного і практичного компонентів, організації самостійної та науково-пошукової роботи студентів.

Враховуючи, що зазначена проблема є важливою і на сьогодні ще не достатньо дослідженою, що суперечить об'єктивним потребам щодо підвищення якісного рівня професійної підготовки соціальних фахівців в Україні, метою нашої статті

було обрано аналіз специфіки використання організаційно-методичних форм навчання в процесі підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини.

Сутність німецької моделі соціальної освіти безпосередньо пов'язана з метою, змістом, формами та методами соціально-педагогічної діяльності, розширенням її професійної сфери. В її основу покладена базова модель підготовки фахівців у соціальній галузі, характерна для інших європейських країн. Аналіз наукових зарубіжних і вітчизняних джерел, ознайомлення з навчально-нормативною документацією вищих навчальних закладів Німеччини дозволили виявити певні особливості використання організаційно-методичних форм навчання, притаманні сучасній німецькій професійній підготовці соціально-педагогічних фахівців.

Відповідно до сучасних досліджень німецьких та українських науковців [1, 3, 6], у Європі немає універсальної моделі підготовки фахівців для діяльності в соціальній сфері, оскільки існують різні підходи до визначення її змісту, тривалості, рівня освіти, побудови програм і технологій навчання. Освітньо-кваліфікаційним процесом у цій галузі займаються різні типи середніх спеціальних та вищих навчальних закладів і навіть всередині однієї країни можуть успішно співіснувати різні форми професійної підготовки майбутніх фахівців.

Німецькі та українські вчені у своїх дослідженнях виділяють низку провідних тенденцій, властивих для підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини. Особливе зацікавлення викликає той факт, що поруч з такими ключовими тенденціями як академізація процесу підготовки соціальних фахівців, підвищення ролі наукових досліджень у галузі соціальної роботи, диверсифікованість та інтегративність німецької соціально-педагогічної освіти, міждисциплінарний характер змісту освіти і її практична спрямованість, науковці, виокремлюють інтенсифікацію впровадження інноваційних освітніх технологій у процес підготовки фахівців соціальної галузі.

Тенденція персоналізації процесу підготовки реалізується шляхом реформування навчальних програм, створення нових дидактичних концепцій підвищення ефективності соціально-педагогічної освіти, які передбачають перехід до особистісно орієнтованого навчання. Головне завдання при цьому полягає у використанні таких форм і методів навчання, які б дозволяли студентам працювати самостійно, творчо, використовуючи власний професійний досвід та несучи особисту відповідальність за процес засвоєння знань. З метою покращення можливості працевлаштування майбутніх фахівців соціальної сфери і підвищення їхньої

мобільності, акцент у системі німецької соціально-педагогічної освіти зміщено таким чином, що особлива увага приділяється не стільки навчальному змісту скільки формуванню компетенцій, якими повинні оволодіти випускники в результаті процесу підготовки [5].

У вищих навчальних закладах Німеччини типовими формами роботи є: доповідь викладача на певну тему (лекція), або кількох викладачів (кругова лекція), доповідь викладача у поєднанні з виступами студентів, використанням елементів дискусії, роботи в групах тощо (інтерактивна лекція), усна доповідь студента (реферат), підготовка презентації, письмового проекту, дискусії для семінару чи протоколу засідання, робота в малих групах, практичне заняття, екскурсія, інтерактивні форми проблемно-орієнтованого навчання, часто застосовується віртуальне навчання. Викликає інтерес така організаційно-методична навчальна форма як блокові заняття, що передбачає поглиблене вивчення певної теми у вигляді кількадесятих семінарів, на які запрошують, зазвичай, професорів з інших німецьких або зарубіжних вищих навчальних закладів. На увагу заслуговують відеоаналіз епізодів соціальної взаємодії, рольові або планові ігри, що використовуються на практичних заняттях і сприяють формуванню у студентів готовності до самоаналізу та самовираження. Цікавою є також така характерна для фахової академії форма контролю як "успішність трансферу, що передбачає перевірку навичок студента застосовувати здобуті теоретичні знання до конкретних ситуацій на практиці. У процесі теоретичної фази навчання студентам ставлять так звані "трансферні завдання", з метою уточнення переліку зазначених у навчальному плані фахових кваліфікацій, які необхідно набути за період практики [7].

Згідно з проведеними дослідженнями, у Вищій школі прикладних наук м. Гамбург використовують ще такі організаційно-методичні форми підготовки фахівців, як:

- Семінарське заняття – переважна форма занять, передбачає подання викладачем навчального матеріалу при активній участі студентів.
- Семінар – передання викладачем базових і спеціальних знань з окремого предмету у поєднанні зі студентськими рефератами та дискусіями. Мета – спонукання до дискурсивного, критичного, методичного та творчого мислення.
- Колоквіум – вживається для позначення: заняття на старших курсах, на якому відбувається обговорення певної наукової теми та усний іспит з узгодженої тематики, що передбачає отримання свідоцтва про підтвердження успішності.
- Науково-дослідна самостійна робота – невід’ємна частина курсу, має особливе значення на всіх етапах навчання для поглиблення теоретичних знань і зміцнення професійних компетенцій, необхідних для критичного, методичного та творчого мислення.
- Проект – передбачає наукове опрацювання студентами на міждисциплінарному рівні реальних проблем з професійного досвіду з метою формування

у них науково обґрунтованих підходів до розв’язання цих проблем.

- Практичне заняття в групі – особлива форма організації навчального процесу, у ході якого студенти в невеликих групах самостійно розробляють конкретні завдання, фіксуючи результати роботи у протоколах.

- Онлайн-заняття – структуроване, інтерактивне дистанційне заняття на базі інтернету із визначеним часом опрацювання та контролем успішності [4].

У системі німецької соціально-педагогічної освіти з метою оптимізації навчального процесу активно використовують технології модульного і дистанційного навчання, а також особистісно орієнтовані, інформаційно-рефлексивні, професійно-розвивальні навчальні технології. Їх завданням є персоналізація процесу підготовки та сприяння самостійному навчання, створення таких педагогічних умов, в яких студенти могли б працювати творчо, експериментально і рефлексивно, орієнтуючись на конкретні дії у вирішенні соціальних проблем. До таких перспективних освітніх технологій належать проблемно-орієнтоване навчання, тренінги, навчання методом проектів, участь у роботі навчально-дослідницьких "кваліфікаційних майстерень", методика віртуального та змішаного навчання тощо.

Проблемно-орієнтоване навчання передбачає роботу студентів у малих групах над комплексним розв’язанням реальної соціальної проблеми. При цьому постановка проблеми є як нагодою до накопичення фахових знань і досвіду, так і сферою їхнього застосування. Технологія проблемно-орієнтованого навчання дозволяє досягти якісного та повного опанування проблемою з глибоким, активним і стійким засвоєнням матеріалу [2].

Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у Німеччині передбачає запровадження такої інноваційної технології навчання, як тренінг. У процесі тренінгу перед його учасниками за допомогою інтерактивних форм і методів навчання (ділові та рольові ігри, дискусії, презентації, кейси, евристичні методи) розкривається багатофункціональність професійної діяльності соціального педагога. Студенти мають можливість виконувати ролі аналітика, консультанта, посередника, організатора, конфліктолога, експерта тощо, тренуючи свої професійні вміння і навички. У багатьох німецьких вищих навчальних закладах функціонують Центри позафахових кваліфікацій, які організують тренінги з поглибленого вивчення комп’ютерних програм, підготовки до презентації, модерування та екзаменів, оволодіння академічним стилем мовлення [7].

Для німецької соціально-педагогічної освіти характерне явище інтеграції, яке пронизує всі її рівні. Інтеграція властива як структурі, змісту так і формам навчання у сфері соціальної педагогіки. Вона передбачає переважання інтегрованих курсів у процесі підготовки майбутніх фахівців; інтегроване теоретико-практичне навчання у формі проектів, яке використовується у більшості вищих навчальних

закладів; зростання таких інтегрованих форм навчання як інтерактивна лекція, теоретико-практичний семінар, тренінг – робоча група, лекція – колоквиум тощо [1].

Навчання методом проектів у системі німецької соціально-педагогічної освіти передбачене на обох освітньо-кваліфікаційних рівнях у межах окремих навчальних модулів. Студенти розробляють науково-дослідні проекти, що відповідають їхній подальшій спеціалізації. Основними рисами проектної навчання є його міждисциплінарний характер, використання різноманітних методів роботи для вирішення реальних соціально-педагогічних проблем, опора на особистий професійний досвід, практична і творча направленість підготовки фахівців [1, 4].

Базою для практичного впровадження змішаного (поєднання аудиторного і онлайн-навчання) та віртуального навчання в університетах і вищих фахових школах Німеччини є навчальна онлайн-платформа (Lehr-Lern-Plattform), створена на основі інформаційних технологій. На ній розміщують необхідні інформаційні та навчальні матеріали великих об'ємів у вигляді конспектів лекцій, електронних підручників, тестових та екзаменаційних завдань. Онлайн-платформа, як єдиний інтернет-портал закладу, надає різноманітні можливості роботи у віртуальних робочих групах, отримання підтримки рекомендацій до самостійної роботи в режимі онлайн-консультацій. Студенти беруть участь у тематичних інтернет-форумах, відеоконференціях, розміщують на своєму профайлі у формі електронного портфоліо всі виконані у процесі підготовки завдання, тести, реферати тощо [6]. Впровадження інноваційних підходів до навчання в системі соціально-педагогічної освіти стимулює творчу активність студентів, підвищує їх зацікавленість у вивченні фахових дисциплін, полегшує процес написання та перевірки комплексних домашніх завдань, що, в свою чергу, підвищує ефективність професійної підготовки.

В українських ВНЗ ці освітні технології впроваджують ще недостатньо. Основними проблемами є слабе використання навчальними закладами передових комунікаційних засобів; відсутність цільового фінансування для введення інноваційних технологій у процес підготовки та загального доступу до таких сучасних джерел інформації, як on-line ресурси, електронні бібліотеки, інформаційні бази даних, інтернет-форуми; слабкі зв'язки між закладами освіти та соціально-педагогічними установами, які можуть служити базами для реалізації навчальних проектів, проведення тренінгів; зниження мотивації щодо використання освітніх інновацій серед педагогічного складу тощо [1, 2].

Виходячи з того, що важливою умовою процесу модернізації професійної підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників у нашій країні є врахування прогресивних ідей німецького, досвіду зі збереженням національної ідентичності та

надбань національної системи соціально-педагогічної освіти, актуальною є активізація запровадження у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників сучасних інноваційних освітніх технологій, зокрема таких, як: проблемно-орієнтоване навчання, тренінги, навчання методом проектів, методика віртуального та змішаного навчання тощо. Це стимулюватиме творчу активність студентів, підвищуватиме їхню зацікавленість у вивченні фахових дисциплін, сприятиме задоволенню потреби держави у висококваліфікованих мотивованих фахівцях соціальної сфери, підготовці висококваліфікованого професорсько-викладацького складу, який володіє інноваційними освітніми технологіями, сучасними формами та методиками соціальних і соціально-педагогічних досліджень.

Література

1. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід: [посібник] / В. А. Поліщук. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2003. – 184 с.
2. Eder F. Wirksamkeit problembasierter Lernens als hochschuldidaktische Methode / Eder Franziska, Roters Bianca, Scholkmann Antonia, Valk-Draad Maria. – Hochschuldidaktisches Zentrum HDZ der TU Dortmund : Eigenverlag, 2011. – 56 S.
3. Hirschler S. Ausbildung für Soziale Arbeit in Europa // Grundriss Soziale Arbeit. Ein einführendes Handbuch / Hrsg. : Werner Thole, Hirschler Sandra, Sander Günther – 4. Aufl. – Wiesbaden : VS Verlag, 2012. – S. 1083-1099.
4. Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg. Fakultät Wirtschaft und Soziales. Modulhandbuch Master Angewandte Familienwissenschaften. Stand: 03.2013 [Електронний ресурс] / Modulhandbuch. – 60 S. – Режим доступу : <http://familienwissenschaftenhamburg.files.wordpress.com/2013/08/modulhandbuch.pdf>.
5. Kampmeier A. Didaktikkonzept zur Verbesserung von Studium und Lehre im FB SBE der HS Neubrandenburg / Anke S. Kampmeier, Matthias Müller, Barbara Bräutigam – Neubrandenburg : Eigenverlag der HS, 2013. – 23 S.
6. Kruse E. Stufen zur Akademisierung. Wege der Ausbildung für Soziale Arbeit von der Wohlfahrtsschule zum Bachelor- /Mastermodell / Elke Kruse. – Siegen: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. – 265 S.
7. Prüfungsordnung der Fakultät für Angewandte Sozialwissenschaften (F01) der Fachhochschule Köln vom 05. November 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.studium.fhkoeln.de/imperia/md/content/studium/pruefung/ordnungenundplae ne/f01/po_p_dagogik_der_kindheit_und_familienbildung_05112008.pdf.